

Hoe naakt is Verhofstadt na een half jaar Paars-Groen?

| André Mommen

De huidige Paars-Groene coalitie is nogal a-typisch voor de Belgische verhoudingen, omdat ze opgebouwd is uit partijen uit een breed spectrum, niet uit de befaamde centrum-links of centrum-rechts profilering. Men kan zelfs gewagen van een regenboogachtige coalitie. De voorbije dioxinecrisis heeft blijkbaar bijgedragen aan dit onuitgegeven politiek scenario. Maar ondanks het verhaal over de dioxine was er meer aan de hand. In Wallonië had de PS reeds ruim daarvoor een akkoord in principe afgesloten met de liberalen van Louis Michel. Dat de Groenen alsnog bij Paars aansloten, had uitsluitend te maken met de vorming van een symmetrische meerderheid in Wallonië en Vlaanderen, niet noodzakelijk met een ideologische voorkeur voor de Regenboog. Vanuit die optiek moeten we dan ook de eerste maanden van de regering Verhofstadt benaderen. Daarbij moeten we ons vooral niet laten beetnemen door de zogenaamd nieuwe stijl die Verhofstadt hanteert. Wél moeten we de contradicties in de samenstelling van zijn coalitie tot richtsnoer nemen.

De oorsprong van Paars-Groen

Het verhaal begint al bij de vorming van Paars-Groen zelf. Hoewel na de verkiezingen van 13 juni 1999 Paars allerm minst de enige mathematische mogelijkheid was, waren er voldoende omstandigheden om met de geijkte Rooms-Rode of Rooms-Blauwe coalitiemodellen te breken. Reeds na de “zwarte zondag” van 1991 had Verhofstadt de kans gehad om met een Paarse combinatie uit te pakken. Echter zonder succes, omdat de socialistische zuil niets voelde voor een dergelijk experiment en *Louis Tobback* zich profi-

leerde als de advocaat van een duurzaam Rooms-Rood verbond. Ten tweede was onder *Jean-Luc Dehaene* de parlementaire basis van Rooms-Rood steeds smaller geworden. Men vreesde ook dat de kleine PSC wel eens aan interne ruzies ten onder kon gaan. Een derde factor was dat de neoliberale Verhofstadt in 1995 een zware nederlaag had geleden en dat hij daarna het boetekleed had moeten aantrekken. Met Verhofstadt was daarna zaken te doen. Ten vierde was internationaal gezien een Paarse combinatie niet meer zo uitzonderlijk. In Nederland leidt de sociaal-democraat *Wim Kok* een coalitie met de liberalen. En

het aan de macht komen van *Tony Blair* in het Verenigd Koninkrijk leverde nog eens bijkomende argumenten op om Blauw met Rood te laten trouwen.

Uiteraard zijn dit allemaal factoren die een coalitiewisseling als deze een politieke basis konden verlenen. Maar als voorwaarden waren ze allerm minst voldoende om Verhofstadt aan de macht te helpen. Ook andere factoren speelden een rol. Ten eerste was Rooms-Rood in 1999 in feite uitgeregeerd. De zogenaamde *Maastrichtnorm* was gehaald voor wat betreft het financieringsstekort. België was lid geworden van de EMU. Andere issues, zoals de nieuwe politieke cultuur, waren tijdens de laatste legislatuur van Dehaene steeds nadrukkelijker aan bod gekomen. Van Dehaene en zijn ploeg mocht worden verwacht dat met het traditionele loodgieterswerk deze nieuwe issues niet aangepakt zouden worden. Politieke vernieuwing en nieuwe vormen van politieke participatie drongen zich wel op, maar genoten niet de sympathie van Dehaene. Ten tweede hadden de twee *zuilpartijen* hun greep op de maatschappij en de economie grotendeels verspeeld als gevolg van de deconfessionalisering en de modernisering van de samenleving, iets waaraan de internationalisering en de globalisering van de economie en de cultuur ook debet aan waren. Die trend stond haaks op de ideologische en praktische basis van de verzuilde apparaten. Ideologische blokvorming op basis van verzuilde belangenorganisaties was daarom niet meer zo functioneel of relevant voor de politieke en sociale controle. De levensbeschouwelijke breuklijnen waren aan erosie onderhevig, maar die ideologische betonrot had men de voorgaande decennia op de strategische plekken kundig met veel pleisterwerk kunnen afdekken. Nu werden de barsten ook electoraal zichtbaar. De twee zuilpartijen kwamen in juni 1999 niet meer samen aan een meerderheid. Paars met Groen was het wenkende alternatief geworden.

Paars kan men dan ook begrijpen als het weer tot leven wekken van de oude anti-clericale samenwerking. Deze Paars-Groene coalitie zou wel eens een samenzwering kunnen zijn van de loge tegen de celestijnse broeders. Maar dat maakt evenwel abstractie van het feit dat de levensbeschouwelijke breuklijn steeds meer dichtgeslibt is geraakt. Aan de andere kant kan niemand uiteraard ontkennen dat het cement dat Paars en Groen samenhoudt wel degelijk aangemaakt is

met anti-CVP ingrediënten. Deze coalitie wil allicht de CVP blijvend naar de oppositiebanken verbannen. De SP lonkt uiteraard naar het aanzienlijk electorale kapitaal van de christelijke arbeidersbeweging, terwijl de VLD nog altijd droomt van een inbraak bij de katholieke middenstand. En de Groenen zullen bij de werknemers uit de christelijke zachte sector (*caritas*) en het onderwijs nog meer kiezers willen weglokken. Ziedaar de electorale berekening die de Paarse en Groene partijen nu verenigt.

Uiteraard waren er ook nog andere factoren die de keuze voor Paars en Groen stimuleerden. Er was de malaise als gevolg van de diverse corruptie-affaires (Agusta en Dassault) die SP en PS hadden verzwaakt. Beide partijen hadden er alle belang bij om óók na een verkiezingsnederlaag in de regering te blijven. Ook was de niet te stuiten electorale opgang van het Vlaams Blok in Vlaanderen een belangrijk, maar niet uitgesproken argument voor een breuk tussen Rooms-Rood. De VLD wilde weg uit de nabijheid van het Vlaams Blok. Voorts was door andere affaires (o.a. Ruanda, Dutroux) met hun parlementaire onderzoekscommissies het politieke steekspel via nieuwe hiërarchieën in de media gebracht. De pacificatie gebeurde niet meer noodzakelijk op een canapé, maar voor het oog van de camera, iets wat andere communicatieve vaardigheden vergde dan degene die premier Jean-Luc Dehaene in huis had. Meer dan ooit symboliseerde hij de oude niet erg communicatieve politieke cultuur. De oppositiepartijen die allemaal een ontzuilde structuur hadden aangenomen sinds Verhofstadt in de VLD de liberale belangenorganisaties had uitgeschakeld, hadden er belang bij dat de verzuiling ongedaan zou worden gemaakt. Voorts was er, na de doorbraak van ROSSEM in 1991, de toemennende dreiging van steeds nieuwe protestpartijen. Er bleef uiteraard het Vlaams Blok als fuik van protestkiezers. Maar ook nieuwe politieke ondernemers dienden zich regelmatig aan en oogstten in de media heel wat aandacht. De Witte Beweging was zelfs een reservoir geworden van politieke querulanten. Die moest men integreren in het bestel. Nog beter was dat de politici zelf met nieuwe formules uitpakten. De Volksunie deed dat met ID21. Paars-Groen was zelfs het ultieme antwoord op die uitdaging.

De nieuwe politieke plaatsbepaling

De vorming van Paars-Groen heeft een ingrijpende verandering in de *parlementaire* politieke cultuur tot stand gebracht. De oude sociaal-economische *links-rechts as* waarop Rooms-Rood opereerde, is uitgeschakeld ten voordele van een brede Regenboog die zowel sociaal-economische als politieke en culturele vernieuwing preekt zonder te vervallen in de oude lineaire sociaal-economische modellen of in de zuilmatige allocatie van de overheidsmiddelen, met voor Vlaanderen en Wallonië desnoods aangevuld met de wafelijzerpolitiek. Dat plaatste de christen-democraten in een onaangename positie. Zij waren immers de verdedigers van de verzuilde mechanismen die de welvaartsstaat beheersten en van de grote consensus of harmoniegedachte bij het oplossen van de sociaal-economische conflicten. Voorts kwam de CVP als grootste oppositiepartij te zitten naast het Vlaams Blok. Zou de CVP nu kiezen voor een gesloten front samen met het Vlaams Blok tegen Verhofstadt? De CVP was door dat perspectief in opperste verwarring gebracht, te meer daar er in de CVP altijd een ranzig vetlaagje katholiek rechts aanwezig is geweest dat vanuit flamingantische overwegingen een dergelijke alliantie best wilde billijken. Maar uittredend partijvoorzitter *Marc Van Peel* sloot een dergelijke samenwerking meteen uit. Met ex-minister van Justitie *Stefaan De Clerck* als nieuwe partijvoorzitter kreeg echter de *fatsoenlijke* rechtse partijlijn wél meer nadruk.

Door in een Paars-Groene coalitie te stappen moesten de liberalen veel van hun rechtse slogans overboord zetten. Ook de nogal radicaal-Vlaamse slogans werden ineens in de kast opgeborgen. De "nieuwe" Verhofstadt profileerde zich nu als een sociaal-liberaal en hij werd hierin zonder tegensputteren door al zijn invloedrijke partijgenoten gevolgd. Donker blauwen en neoliberalen versmolten tot een gelijkgestemd koor. Zelfs de nieuwe VLD-voorzitter *Karel De Gucht*, van wie nochtans bekend was dat hij eerder tot de rechter- dan tot de sociale vleugel hoorde, wilde aan dat nieuwe image van de VLD geen afbreuk doen. Daarmee wilde de VLD links van de CVP gaan staan en dat ook tot uitdrukking brengen in het regeringsbeleid dat op alle fronten genereus zou zijn met het toekennen van nieuwe middelen. Dat moest de CVP in verwarring brengen.

De verkiezingsnederlaag van de socialisten heeft vooral de SP en niet de PS in een identiteitscrisis gestort. De SP verloor niet alleen Tobback als

boegbeeld, maar ook elk perspectief om op basis van een *law-and-order* programma ooit nog de kiezers uit de oude arbeiderswijken terug te winnen. Strategie *Mark Elchardus* werd prompt aan de kant geschoven.¹ Het duo *Johan Vande Lanotte - Steve Stevaert* dat in feite de SP toen al leidde, deed snel zaken met Verhofstadt. Niet de oppositiekur om het verloren terrein terug te winnen, maar de regeringsdeelname leek voor de aangeslagen socialisten de methode om niet definitief gemarginaliseerd te worden. De verkiezingsnederlaag dreef de SP ook in de armen van de Groenen. De SP was immers bang om in de regering alleen tegenover de liberalen te staan. Of de SP daarmee ook ondubbelzinnig voor een Rood-Groen project wil kiezen, kan men vandaag nog niet overzien. De SP heeft in het verleden wat al te vaak lippendienst aan Rood-Groen bewezen om nog helemaal ernstig te worden genomen.

Voor de Groenen was de stap naar de regeringsmacht niet alleen logisch, maar ook mathematisch onontkoombaar in Vlaanderen en dus in België. Deze regeringsparticipatie was voor wat België betreft ook een onuitgegeven editie. In Duitsland, waar de Groenen eveneens in de Bondsregering stapten, waren ze vroeger al op het niveau van de deelstaatregeringen actief geweest. In Frankrijk en Italië delen de Groenen in de regeringsmacht als componenten van een breed centrum-links front (*la Gauche plurielle* en de Olijfboom). De noviteit in België nu is dat de Groenen meer dan ooit *kleur* moesten bekennen. Het is bekend. De Groenen verdedigen vooral de post-materialistische waarden. Maar wat stellen die waarden voor als ze niet gebaseerd zijn een duurzame economische basis? Door kennis te maken met de macht zullen de Groenen ontmaagden.

De actieve welvaartsstaat

Bij de vorming van Paars-Groen moesten de betrokken partijen nogal wat concessies doen. De liberalen met hun gerichtheid op het verminderen van de fiscale druk (voor de hogere inkomens, de ondernemers en de middenstand) en de socialisten met hun nadruk op het behoud van de huidige configuratie van de welvaartsstaat zagen zich genoopt om tot een nieuwe synthese te komen rond het onuitgegeven concept van de *actieve welvaartsstaat*. Niet meer een botte (of lineaire) belastingvermindering voor de ondernemers of een gesubsidieerd behoud van arbeidsplaatsen of het automatisch garanderen van de sociale uitkeringen zouden nog het uitgangspunt vormen voor

de Paars-Groene sociaal-economische politiek. Dat betekende voor de liberale en socialistische partijen een ingrijpende politieke omslag. Immers, liberalen en socialisten hadden zich tot vóór 13 juni 1999 steeds geprofileerd met een tegengestelde sociaal-economische visie op de weg uit de werkloosheid. Dat noopte de socialisten tot het maken van een bocht in de richting van de markt en het op een afstand plaatsen van het vakbondsdogma dat de sociale zekerheid primair met uitkeringen werkt, niet met banenplannen en herscholingsprojecten. Maar de actieve welvaartsstaat veronderstelt ook dat de overheid niet alleen de werklozen en de schoolverlaters zo snel mogelijk weer klaar stoomt voor de arbeidsmarkt, maar daartoe ook de *fiscale en flexibele* voorwaarden op de *arbeidsmarkt* schept. De staat zal dus zeker niet meer optreden als werkverschaffer in het staatsapparaat, maar de markt de opdracht geven om voor banen te zorgen. Vooral de werkloosheidsval zal de regering Verhofstadt aanpakken door fiscaal het verschil te maken tussen het niveau van de werkloosheidsuitkering en het laagste netto loon. En schoolverlaters en jonge werklozen zullen met bekwame spoed aan een baan worden geholpen door de ondernemers te verplichten voor compenserende aanwervingen te zorgen.

Probleem is echter in welke mate deze actieve welvaartsstaat de markt boven de staat zal stellen. Te meer daar de oplossing voor de werkloosheidsval vooral tendeert naar het omzetten van werkloosheidsuitkeringen in slecht betaalde jobs met weinig doorgroei mogelijkheden aan de onderkant van de arbeidsmarkt. De tweedeling werkenden-werklozen wordt dan vervangen door de tweedeling van slecht en goed betaalde werkenden. Dat probleem is al meerdere malen hier en elders gesignaleerd. Een dergelijke strategie zondigt echter tegen het gelijkheidsideaal en de herverdelingsfilosofie van de sociaal-democratie.

De Groenen rekruteren hun kiezers vooral uit de beter opgeleide werkers uit de welzijns- en onderwijsapparaten en zullen dus de uitgaven voor deze sectoren graag willen opkrikken. Daar-

in zijn ze de objectieve bondgenoten van de socialisten. Meer marktwerking in de welzijns- en onderwijsapparaten zou het egalitaire karakter ervan aantasten en het Amerikaanse sociaal-economische ongelijkheidsbeginsel doen zegevieren. Een tweede aandachtspunt voor de Groenen zijn de immateriële waarden van het leefmilieu. Ruimte om hier te scoren is er volop. Die mogelijkheid tot scoren is alleen maar toe-

genomen sinds steeds meer milieunormen in toenemende mate door de Europese Unie worden gedefinieerd. Dat schept de mogelijkheid om de liberalen onder druk te zetten en de socialisten op de eco-lijn te houden. De Groenen hebben niet zonder gevoel voor strategische visie gekozen voor veel *duurzaamheid* in hun kiesprogramma. Binnen Paars-Groen zal dat evenwel ook de beleidsbepalende lijn moeten worden bij de meeste dossiers. Kunnen de Groenen dat aan zonder in fundamentalistisch gevit te vervallen?

En de liberalen dan? Zijn zij dan de grote verliezers van de formatie geworden? Oppervlakkig beschouwd zou dat wel eens zo kunnen zijn. Zo hebben vooral de neoliberalen in de VLD hun project om de welvaartsstaat volledig te vertimmeren, moeten inslikken. Deze Paars-Groene regering besloot niet tot een stelselherziening voor de belangrijkste sectoren van de welvaartsstaat, zoals de financiering van de pensioenen en de werkloosheidsuitkeringen of de uitvoering van de ziektekostenverzekeringen. Integendeel, de bestaande stelsels werden in hun werking bevestigd. Ook de rol van de sociale partners bij de vorming van het arbeidsvoorwaardenbeleid werd niet aangetast, al mag men aannemen dat binnen het ACV met het verdwijnen van de CVP als aanspreekpunt in de regering, nogal onwennig zal zijn gereageerd.

De Groenen hebben niet zonder gevoel voor strategische visie gekozen voor veel duurzaamheid in hun kiesprogramma. Binnen Paars-Groen zal dat evenwel ook de beleidsbepalende lijn moeten worden bij de meeste dossiers. Kunnen de Groenen dat aan zonder in fundamentalistisch gevit te vervallen?

De reden waarom de neoliberalen in de VLD hun extremisme hebben begraven is omdat ze geen bondgenoten konden vinden voor hun plannen en ook omdat de verkiezingsoverwinning van de liberalen veel te marginaal was om erg hoge eisen te kunnen stellen. De PRL kon niet profiteren van de achteruitgang van de PS en stagneerde. In Vlaanderen was de vooruitgang van de VLD te zwak om hier duidelijk de grootste partij te worden. De vooruitgang van de Groenen neutraliseerde de Blauwe aanwas.

Een gebrekkige cohesie?

Deze Paars-Groene coalitie is gebaseerd op een evenwichtsoefening. De verkaveling van de beleidsdomeinen moet dat evenwicht symboliseren. De Groenen kregen dan ook vooral de productieve en milieu sectoren toegespeeld. De sociaal-democraten plooiden terug op hun sociaal-economische terrein, terwijl de liberalen de openbare orde en het buitenlands beleid opeisten. Zo viel de regering Verhofstadt in de plooiën van de interesse- en belangendomeinen van de drie politieke componenten van de coalitie. Elk van de coalitiegenoten speelt dus hoofdzakelijk een thuiswedstrijd binnen de coalitie, wat meteen ook de sterkte én de zwakte van de regering uitmaakt. Enerzijds heeft deze verkaveling de autonomie van de betrokken partijen bevestigd en moet hun dat in staat stellen om met verre voorzetten regelmatig tot scoren te komen. Anderzijds dreigt enige chaos te ontstaan als deze manier van opereren ook nog eens de tegenstellingen binnen de betrokken politieke partijen de coalitie binnensmokkelt. Dan heeft men het al snel over allerlei communicatieproblemen of krijgt men last van ministers die praten voor hun beurt. Om dat te voorkomen zal Verhofstadt zich verplicht voelen om met behulp van de *canapé*, door het aangeven van tijdslimieten en door het lanceren van eigen voorstellen de coalitie niet op drift te laten geraken. De ingewikkeldheid van de op te lossen materies gecombineerd met de aard van de samenstelling van de coalitie leidde daarom al snel tot een chaotische en geïmproviseerde regeerstijl waarin Verhofstadt op nogal krampachtige wijze een stijlbreuk met de Rooms-Rode coalities wilde aantonen. Maar overtuigen is anders. Meteen rijzen dan ook gewettigde twijfels aan de houdbaarheid van het cement tussen de deelgenoten van de Paars-Groene coalitie. Iedereen mag veronderstellen dat het anti-CVP ingrediënt ooit zal vervluchtigen. Dan komen de interne tegenstellingen veel vrijer aan bod. De gevaarlijkste splijt-

zwam is uiteraard de *communautaire breuklijn*. Hoe die te neutraliseren met een VU-ID21 in de Vlaamse maar buiten de federale regering? Ook de Groenen van Ecolo zijn een onbetrouwbare factor. Hun basis voelt zich meer solidair met de acties op het terrein (b.v. tegen uitzetting van asielzoekers) dan met hun ministers. Ecolo is eigenlijk een halve oppositiepartij in de coalitie die sinds de verkiezing van de nieuwe partijleiding in november 1999 geleid wordt door een trio met Philippe Defeyt, Jacques Bauduin en Brigitte Ernst dat nogal kritisch staat tegenover regeringsparticipatie zonder het stellen van kritische vragen. Als Ecolo op federaal niveau eruit stapt, dan moet Agalev volgen. Dat is een oude solidaire afspraak tussen beide partijen.

De staats hervorming, een steeds weer terugkerend syndroom, werd door Verhofstadt buiten zijn regering geparkeerd door een *Costa* (een speciale commissie waarin alle partijen behalve het Vlaams Blok ruim aanwezig zijn) in het leven te roepen en die alle ruimte zal krijgen om de komende agenda te bespreken zonder er de coalitie mee te belasten. Uiteraard weet iedereen dat dergelijke commissies zo niet de functie hebben om een begrafenis op termijn voor te bereiden, als wel om met of zonder ijskast alleen maar verwarring te scheppen. Dat levert telkens tijdswinst op. Inmiddels kan de *canapé* weer onder het stof vandaan worden gehaald.

Het is precies die onduidelijkheid over de toekomst zelf van de twee deelstaten Wallonië en Vlaanderen die een *millenniumbom* legt onder de regering Verhofstadt. Euforie rond een prinselijk huwelijk kan allicht voor een moment de illusie wekken dat *la Belgique de papa* weer even terug is. Dat is niet zo. Vlaanderen en Wallonië drijven steeds verder uit elkaar en zelfs Brussel zal niet meer in staat zijn om een schisma op zijn Tsjechoslovaaks te beletten. Symptomatisch is dat in Wallonië het *rattachisme* met Frankrijk steeds meer de kop op steekt. Dit *rattachisme* hoeft uiteraard niet te wachten op grote electorale successen. Het is in potentie aanwezig en zal zich manifesteren als vanuit Frankrijk enkele politieke kopstukken de solidaire hand willen uitsteken naar het arm-lastige Wallonië. Geen geld meer voor Wallonië betekent het opblazen van een zich confederaliserend Belgisch staatsverband. Het is daarop dat de VU-ID21 in de Vlaamse regering mikt. Verhofstadt zal dit niet kunnen beletten.

Verhofstadt heeft veel minder ruggensteun van de politieke klasse dan de meesten van zijn voorgangers. Dat probleem trachtte hij vanaf het begin te ondervangen door op alle fronten een vliegende start te nemen. Snelheid van besluitvorming en goed bestuur zouden de breuk met het verfoeide Rooms-Rode verleden moeten concretiseren. Goed bestuur omvat echter een brede cluster van beleidsdomeinen. De vorige regering heeft daar al wat voorwerk voor geleverd, zoals voor de hervorming van politie en gerecht. Verhofstadt moet dat project zien af te handelen binnen een aanvaardbare termijn. Verhofstadt zal de laatste privatiseringen van de staatsbedrijven moeten afronden. Er is uiteraard de hervorming van de nationale ambtenarij. Van een depolitisering van de aanwervingen en de benoemingen was al geruime tijd sprake. Men zou naar een bedrijfsmatige aanpak in de overheidsadministratie toegroeien. Of dat ook zo zal zijn is hoogst onduidelijk. Want dan zou politisering van de ambtenarij moeten worden uitgebannen. En zouden uiteraard de ministeriële kabinetten moeten verdwijnen. Het plan om de kabinetten in een eerste stap te ontvetten leed schipbreuk. Meer dan ooit regeert een minister met een ruimhartig samengesteld kabinet. De Groenen maken daarop geen uitzondering. Wie dus met de loep het mierennest rond Verhofstadt bestudeert, ziet allicht hoe kosmetisch van aard de zogenaamde stijlbreuk met het verleden eigenlijk is.

Ook de politieke zuiverheid en openheid zijn minder opzichtig als Verhofstadt bij de start wilde doen geloven. Dat kan ook niet anders met politici die hun leerschool hebben gelopen in de oude politieke cultuur. Reeds bij de coalitievorming had Verhofstadt met Louis Michel een deal gesloten volgens het model van de oude politieke cultuur waardoor de financiering van de Franstalig onderwijs in de toekomst geen probleem meer hoefde te zijn. De Franse Gemeenschap zou 2,4 miljard frank op zak mogen steken uit de grote Belgische pot en dat zou vooral de onderwijsbasis van Eco-lo gelegen uitkomen. Voorts was er de afhandeling van de liggende rampendossiers. De dioxinecrisis wilde Verhofstadt snel en dynamisch oplossen. Daarbij moest men op verschillende fronten een politieke niveaus tegelijk vechten (Europese

Unie, de voedselindustrie, de boerenbelangen, de exportbedrijven) en moest geld worden vrijgemaakt. Zoals al snel bleek was Paars-Groen niet toegeerust om al improviserend de belangengroepen stil te houden met veel geld én om de exportbelangen gaaf te houden. Uiteraard, voor de Groenen was dit, na enig gestuntel, ook een uitgelezen kans om de voedselketen aan een meer efficiëntere controle te doen onderwerpen. Alleen bleek al snel dat een dergelijke ramp uitermate geschikt bleek om ook het zwarte circuit in een deel van de voedingsindustrie bloot te leggen.

Uitdelen wat in de kas zit

De cohesie van Paars-Groen wordt uiteraard niet zozeer geleverd door het politieke project, maar door de poen die men ervoor over heeft. De Paars-Groene regering heeft programmatisch inderdaad een mooi en omvangrijk post-materialistisch pakket klaar gezet door de modernisering van het overheidsapparaat, een betere leefomgeving en een eenmalige oplossing voor de mensen zonder papieren in het regeerprogramma mee te nemen. Maar ook werd veel geld uitgetrokken voor inkomensgebonden projecten. Niet het versneld afbouwen van de grote staatsschuld (in 1999 nog altijd 112,4 procent van het bruto binnenlands product) was prioriteit, maar het doen van leuke dingen voor de mensen. Is dat niet typisch oude politiek? Niet zonder ironie kopte *De Standaard* op 13 oktober 1999 "Verhofstadt deelt uit wat hij in kas heeft". De gunsten gaan van een extra centje voor de kleine pensioenen, tot gratis openbaar vervoer voor bejaarden boven de 65 jaar en jongeren onder de 12 jaar, een lastenverlaging van 32.000 frank per werknemer voor de ondernemers, een verlaagd btw-tarief voor de renovatie van woningen en reparatiewerkzaamheden aan kleren, schoenen en fietsen, een vriendelijkere fiscale behandeling van de kinderopvang, herinvoering van de herindexering van de belastingschijven, afbouwen van de crisisbijdrage van 3 procent, verlaging van het remgeld voor chronisch zieken, meer zekerheid voor diegenen die van de werkloosheid naar een baan overstappen. Al enige maanden halen vooral de socialistische coalitiepartners regelmatig het nieuws met hun sociale vooruitgang en ze verzuimen niet om de CVP de schuld te geven van

---

Niet zonder ironie kopte De Standaard op 13 oktober 1999 "Verhofstadt deelt uit wat hij in kas heeft".

te veel krenterigheid tijdens de vorige legislatuur. Deze maatregelen bevestigen overigens de door de SP ingezette populistische trend om met gratis collectieve goederen een sociaal gezicht op te zetten. Over de voorwaarden waaronder dat moet gebeuren, wil men dan liefst wat minder spraakzaam blijven.

Het gaat immers niet alleen over het aanbieden van gratis collectieve goederen aan bepaalde delen van de bevolking, maar ook om de economische voorwaarden waaronder dat gebeurt. Neem nu de verdere privatisering van de staatsbedrijven die vooral die gratis collectieve goederen aanbieden. Gratis of niet, over die bedrijven zal de regering weldra elke greep verliezen als de strategie van de privatisering wordt doorgezet. Hoe moeten we anders het dreigement om de NMBS onder direct regeringstoezicht te plaatsen anders interpreteren? De problemen bij de NMBS met het management en de dienstverlening passen in de algehele malaise van alle staatsbedrijven die op het punt staan opgeslokt te worden door het multinationale kapitaal. Extra investeringen zullen in het teken staan van een verdere liberalisering van het spoorverkeer en het afbouwen van het nationale karakter ervan ten gunste van een groeiend transnationaal geheel van vervoersondernemingen en firma's die de meest diverse diensten op de stations (locaties) zullen aanbieden of de prioriteit zullen leggen op de snelle en verre verbindingen.

Paars en New Labour

Hier botsen we trouwens op het *contradictoire* karakter van de Paars-Groene ideologie die in België voortgekomen is vanuit een anti-CVP coalitie. Door het heterogene karakter van de coalitie is het regeringsproject eigenlijk niet duidelijk geprofileerd en is de invulling van de actieve welvaartsstaat als project gedelegeerd naar de samenstellende partijen. In Groot-Brittannië heeft Tony Blair naar het beeld en de gelijkenis van de *New Democrats* in de Verenigde Staten zijn *New Labour* vanuit de eigen partij vorm gegeven. In Nederland heeft Wim Kok met zijn Partij van de Arbeid de oversteek naar de liberalen gemaakt, omdat met de christen-democraten niet meer te regeren viel toen deze kleiner waren geworden dan de sociaal-democraten. De idee van de actieve welvaartsstaat was inmiddels al grotendeels aanvaard.

In België is de idee van de actieve welvaartsstaat niet het product geweest van een partijpolitiek

debat of conflict, maar van een coalitiewisseling. *Law-and-order* man Vande Lanotte sloot een mystiek huwelijk met de populist Stevaert om de SP vanuit de top een nieuwe voorzitter in de persoon van de reclamejongen *Patrick Janssens* op te dringen. Zij haalden de inmiddels in *New Labour* herschoolde *Frank Vandembroucke* weg uit het Europees Parlement om in de federale regering het sociale gezicht van de SP te verdedigen. Het is deze verandering in de koers van de SP die zich in de komende jaren zal moeten vertalen in een vernieuwing van het socialistische electoraat met kiezers uit de post-materialistische middenklasse. Vandaar dat met spanning wordt uitgekeken naar de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2000. (Als de SP dan de opgang van het Vlaams Blok niet vermag te stoppen en de anti-Blok coalitie in Antwerpen weer kiezers verliest, dan zou ook de regering van Verhofstadt in de problemen kunnen komen.)

In de SP worden traditioneel geen grote ideologische debatten gevoerd en zelfs het uitzetten van de electorale strategie is steeds het privilege geweest van enkele dominante figuren. Dat maakte elke spectaculaire koerswending mogelijk. Het thema van de actieve welvaartsstaat overgoten met een liberale saus hoefde niet eens meer door de ideologische mallemlolen van de SP worden gehaald om volledig geaccepteerd te geraken en de SP weer naar de regeringsbanken te leiden. Over een socialistische visie op de lange termijn wordt niet meer gepiept. Men kan weer rustig verwijzen naar het nabije buitenland waar de socialisten ook aan de macht zijn gekomen, maar waar geenszins alle sociaal-democratische neuzen in de zelfde richting wijzen. Ook al pogen Blair en bondskanselier *Gerhard Schröder* de indruk te wekken dat zij aan een *Derde Weg* timmeren, toch zijn de concrete gedragingen in conflicten tussen beide politici erg groot. En dan houdt *Lionel Jospin* in Frankrijk nog altijd vast aan de oude socialistische waarden van de staatsregulering bij het verminderen van de werkloosheid. Zo iets zou moeten uitnodigen tot debat. Te meer daar ook in het nabije buitenland de teksten en manifesten die de basisgedachten achter *New Labour* kritisch benaderen voorhanden zijn. In Duitsland heeft *Oskar Lafontaine* met zijn opmerkelijk aftreden als minister van Financiën en voorzitter van de SPD voor de nodige opschudding gezorgd. In zijn recentelijk verschenen geloofsverklaring in boekvorm noemde hij de *Derde Weg* een *Holzweg*.²

Zelfs in Groot-Brittannië heeft *Anthony Giddens*, ideoloog achter Tony Blair, gewezen op een aantal dilemma's met betrekking tot het strategische debat van *New Labour*. Hij heeft die dilemma's samengevat onder vijf noemers, nl. die van de globalisatie (wat is dat en welke implicaties heeft dat?), het individualisme (op welke wijze wordt de moderne samenleving steeds individualistischer?), links en rechts (in welke mate stelt dat nog iets voor?), het politiek ingrijpen (in welke mate verdwijnt de politiek uit de democratie?) en de ecologische problemen (hoe die in de sociaal-democratische politiek integreren?).³ Deze vijf kwesties staan uiteraard niet los van elkaar. Als we het hebben over individualisering dan speelt ook de globalisatie een rol. Vele vragen rollen hier uit de kast. Wat is een linkse houding ten aanzien van individualisering en globalisatie? Moeten linkse partijen dat bevorderen of niet? Of moeten ze een liberale of libertaire houding in deze aannemen?

De indruk bestaat dat het debat op vele punten nog altijd gedomineerd wordt door de oude tegenstelling tussen conservatieve en liberale standpunten. Neem nu het vraagstuk van de autonomie van het individu met de mede daardoor bepaalde veranderde consumptiepatronen, de verhoogde levensstandaard en de informatisering. Moet die autonomie van het individu het steeds meer halen op de traditionele samenlevingsverbanden die tot op heden de voorkeur genoten van zowel de conservatieven als de progressieven (de christen-democraten én de sociaal-democraten in de Belgische context)? En hoever mag men hierin gaan? Materies als de bio-ethiek, de samenlevingscontracten, het recht op de beschikking over het eigen lichaam, het recht op levensbeëindiging, enz. zijn thema's waarmee de Paars-Groene regering uiteraard beter uit de weg kan dan de conservatieve krachten (christen-democraten én Vlaams Blok) die nu gezamenlijk in de oppositie zitten. Dat maakt een debat over de post-materialistische invulling van het sociale ook zo aantrekkelijk. Maar heeft een debat met oogkleppen op voor al hetgeen zich in een ruimere, zich mondialiserende context afspeelt, dan nog wel zin? Economisch gezien is België geheel

van de kaart verdwenen nu bijna alle grote Belgische (of Vlaamse) bedrijven in buitenlandse handen zijn overgegaan.⁴ Veel sociaal-economische autonomie rest de Belgische of de Vlaamse regering niet meer om aan zelfstandig beleid te kunnen doen. Intussen leggen de burgers wel steeds meer claims bij de regeringen neer, gaande van schade bij overstromingen en windhozen tot dioxine of aardappelmoeheid. Fabrieken sluiten, omdat de directie van de multinational dat zo heeft besloten. Dan van duurzame groei praten klinkt als een holle leuze.

We hebben al gezien dat Giddens niet blind is voor de invloed van de mondialisering en de gevolgen daarvan voor de manier waarop onze maatschappij maakbaar of niet blijft. Eenzelfde

---

In de SP worden traditioneel geen grote ideologische debatten gevoerd en zelfs het uitzetten van de electorale strategie is steeds het privilege geweest van enkele dominante figuren. Dat maakte elke spectaculaire koerswending mogelijk.

kritisch geluid kan men opvangen in Nederland, waar het zo geroemde poldermodel met zijn actieve welvaartsstaat en zijn consensus tussen de belangengroepen tot volle wasdom kwam. *Paul Kalma* en *Frans Becker* van de *Wiardi Beckman Stichting* (studiedienst van de PvdA) signaleerden evenals Giddens een aantal vraagbakens waar links zich dringend moet over buigen. Door de globalisering, stellen zij, is Nederland bezig het land tot een soort *main port* (in Nederland zegt men alles in het Engels) voor schepen en

vliegtuigen om te bouwen, zonder dat men zich afvraagt of dat ecologisch en economisch wenselijk is. Ook stellen zij de vraag of het ongenueanceerd scheppen van werk (door de actieve welvaartsstaat) kan gezien worden als de oplossing voor armoede en uitsluiting.⁵ Het blindelings achternalopen van de globaliseringstrend of het simpelweg aanvaarden dat (laag betaald) werk in alle omstandigheden te verkiezen is boven een genereus uitkeringsniveau, valt niet in hun smaak. Volgens hen moet daarom de sociaal-democratie wat meer oog hebben voor het stellen van beperkende voorwaarden in plaats van deregulering, privatisering en liberalisering na te jagen.

Conclusie

De contradicties waaraan de Paars-Groene coalitie van Verhofstadt onderhevig is zijn vooral het afgeleide product van de houding en de koers die de SP vandaag vaart en de ongemakkelijke rol die de Groenen moeten spelen in een situatie die voor hen vreemd is. Voorts is deze coalitie nogal onderhevig aan de verkavelingsgedachte, waarbij elke partij die beleidsdomeinen toegespeeld kreeg waarop ze zich mag profileren en vooral geld uitgeven. Zo ontstond dan een regeringsploeg met drie verschillend gekleurde keukenschorten. Blauw-Rood-Groen staan hier voor drie specifieke voorkeuren vertolkt door drie ideologische visies op de maatschappij. Door het haastwerk waarmee deze regering in elkaar werd gezet, heeft niemand de tijd gehad om voor deze onuitgegeven regeringsploeg de drie ideologische pigmenten tot één zachte pasteltint te mengen. In de Paars-Groene regering zijn de oude sociaal-economische breuklijnen nog altijd behouden gebleven. Ze zijn alleen overgeschilderd met wat paarse en groene verf. De wil om te breken met de verzuilde manier om aan politiek te doen, heeft vooral een cosmetisch en soms ook een komisch effect gesorteerd. In de aanloopperiode werd vooral geblunderd door individuele ministers.

Verhofstadt kan opereren zonder echte oppositie op de sociaal-economisch as te hoeven vrezen. Zijn coalitie dekt het hele spectrum van links tot rechts. Maar meester over de andere breuklijn, nl. die van de Vlaams-Waalse belangenconflicten is hij niet. Hij weet het. Belgische regeringen vallen bij voorkeur over dit soort kwesties. Vandaar dat ook hij veel tijd zal moeten besteden aan het ontmijnen van dit terrein.

Deze regering wil ook de politieke vernieuwing in het weefsel van de partijen en de instellingen doen doordringen. Maar op een samenhangende wijze zal dit niet kunnen gebeuren. De socialisten zoeken nog naar een nieuwe ideologische invul-

ling van hun programma. Ze zullen nieuw politieke personeel moeten aanwerven zonder de zittende autoriteiten voor het hoofd te stoten. Ze zullen dat zeker willen doen door programmatisch in de richting van *New Labour* (via Vandembroucke) en de Groen-Rode ideologie (allicht via Janssens) te evolueren, zonder daarbij hun hang naar links populisme (Stevaert) prijs te geven. De PS zal zich even Waals als voorheen blijven opstellen en de socialistische partij van de herverdelende welvaartsstaat blijven. De liberalen van de PRL

hopen vooral op een duurzame participatie in de regeringsmacht, terwijl de VLD bezig is haar positie in Vlaanderen en daarmee in België uit te bouwen. Kruipt de VLD in het vel van de vroegere CVP? Dat zouden veel Vlaamse liberalen wel willen.

En waar zitten we dan met de vernieuwingspolitiek? Moeten we dan toch alle hoop vestigen op de

Groenen? Zij zijn echter uitgesloten van elke controle op de sociaal-economische en financiële driehoek van de macht. Ze zitten daardoor minder hecht in de coalitie. Dat geldt des te meer voor Ecolo. Deze partij is veel meer dan Agalev verbonden met de protestcultuur van de Witte Beweging, de Witte Woede en het leraren- en scholierenverzet tegen de onderfinanciering van het (franstalig) onderwijs. Komt vanuit die kringen uiteindelijk de voorzet die nodig is om heel links te herstructuren tot een nieuwe partij van links?⁶ Daardoor zal Ecolo ook regelmatig het regeringsbeleid willen evalueren om eventueel koerscorrecties op te leggen.⁷ Voor Verhofstadt kan dat telkens leiden tot een vervroegde executie.

Noten

- 1 Zie interview met Mark Elchardus in *De Standaard*, 30-31 oktober 1999.
- 2 Oskar Lafontaine, *Das Herz schlägt links*, München, Econ Verlag, 1999, blz. 274.
- 3 Anthony Giddens, *The Third Way. The Renewal of Social Democracy*, Cambridge, Polity Press, 1998, blz. 27-28.

- 4 De Brusselse aandelenbeurs kan binnenkort beter sluiten als gevolg van de laatste uitverkoop van grote bedrijven (BBL, Generale Maatschappij, Petrofina, Tractebel). *De Financieel-Economische Tijd*, 27 november 1999.
- 5 Paul Kalma en Frans Becker, 'Zeven amendementen op het veelbezongen poldermodel', Partij van de Arbeid, 25 september 1997.
- 6 Dit is een zeer belangrijke kwestie sinds Ecolo ook een kritisch franje van de Waalse socialisten aanspreekt. Zo verklaarden de nieuwe partijleiders Brigitte Ernst dat Ecolo niet alleen weerstand moet blijven bieden tegen onaanvaardbare regeringsbeslissingen, zoals de invoering van het snelrecht, maar ook het centrum moet worden van *la Nouvelle gauche* in Franstalig Wallonië en Philippe Defeyt dat de partij zich niet mocht beperken tot de milieukwesties, maar ook aandacht moet hebben voor het sociale, het internationale, het economische. *De Standaard*, 29 november 1999.
- 7 De dreigementen liggen klaar. Zo wil Jacques Bauduin een evaluatie van het regeringsbeleid nog voor de zomer van 2000. Volgens Daniel Burnotte zal de ecologie pas politiek worden "quand on fait des liens et qu'on se met ensemble pour faire des choses." *Le Soir*, 29 november 1999.

a a n k o n d i g i n g

Vrouw word je niet geboren

N.a.v. de vijftigste verjaardag van het verschijnen van Simone de Beauvoirs **De Tweede Sekse** gaf IMAVO onlangs een verzameling opstellen uit onder de titel **Vrouw word je niet geboren**.

Het boek wordt ingeleid door prof. dr. Mieke Van Haegendoren en bevat bijdragen van

Monika Triest: **Simone de Beauvoir en haar nakomelingen**

Kitty Roggeman: **Simone de Beauvoir: 50 jaar De tweede sekse**

Guy Quintelier: **Vrouwen en mannen: conflict en onderdrukking**

Daniëlla Provost: **De Tweede Sekse en de psychoanalyse**

prof. dr. Magda Michielsens: **Gelijkheids- en verschildenken in het feminisme**

Vrouw word je niet geboren kan worden besteld door overschrijving van 330 Fr (port inbegrepen) op rekening 001-0579148-37 van IMAVO vzw met vermelding "9901".